חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ודידכו עלי סמיכי: **מתני'** אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי רבי [א]מאיר אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה: **גמ'** שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ ור"מ מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה ורבנן אי איכא למיחש כי האי גוונא נמי איכא למיחש משום [1]ברוב עם הדרת מלך: **מתני'** אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם [א]חוץ מארבעה דברים למרחץ ולבורסקי לטבילה ולבית המים ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה: **גמ'** ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה רבית א"ר יוחנן ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר [ג]צד אחד ברבית מותר דתניא [ג]הרי [ב]שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור ר' יהודה אומר אפילו לוקח אוכל פירות מותר וא"ר יהודה מעשה בביתוס בן זונן שעשה שדהו מכר על פי ראב"ע ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו [ד]משם ראיה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו [ה]צד אחד ברבית איכא בינייהו מר סבר צד אחד ברבית מותר ומר סבר צד אחד ברבית אסור רבא אמר דכ"ע צד אחד ברבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו מר סבר רבית ע"מ להחזיר מותר ומר סבר אסור: וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו': אר"י אמר שמואל מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר ולוקח מה שירצה יעשה ואפילו רבנן לא קאמרי אלא בית הכנסת דקביע קדושתיה אבל ד"א דלא קביע קדושתייהו לא תני תנא קמיה דרב נחמן המתפלל מרחיק ד"א ומשתין והמשתין מרחיק ד"א ומתפלל א"ל בשלמא המשתין מרחיק ד"א ומתפלל תנינא [ו]כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד"א אלא המתפלל מרחיק ד"א ומשתין למה לי אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא [ז]תני ישהה בשלמא משתין ישהה כדי הילוך ד"א משום ניצוצות אלא מתפלל ישהה כדי הילוך ד"א ל"ל אמר רב אשי שכל ד"א תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה: זלפ"ן סימן: שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה ולא כניתי שם לחבירי ולא ביטלתי קידוש היום אמא זקינה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום תנא כשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין רב הונא הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי א"ל לא הוה לי (א) קידושא ומשכנתיה להמיינאי ואתאי ביה קידושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי איכלל רבה בריה רב הונא איניש גוצא הוה גנא אפוריא אתיין בנתיה וכלתיה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטום בשיראי שמע רב ואיקפד אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי (ב) ברכתיך וכן למר [ח]שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא לב"ה ולא פסעתי על ראשי עם קדוש ולא נשאתי כפי בלא ברכה שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להם [ט]מימי לא קדמני אדם לבית המדרש

חבר עיר. תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור: **ליכא קדושה.** שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה: **ורבנן.** אמרי אי איכא למיחש בין רב למעט הכא נמי איכא למיחש משום ברוב עם הדרת מלך(ט) ולא משכחת מכירה בבית הכנסת אלא לא חיישינן דכיון דשקיל דמי ומעלי להו בקדושה מעולה כל דבעי לוקח עביד חוץ מד' דברים כדקתני סיפא: **מתני' אלא על תנאי.** ואפילו מרבים לרבים אסר ר' מאיר מכירת חלוטין דדרך בזיון הוא (י)[כלומר אינו בעיניו לכלום]: **וחכמים אומרים וכו' ממכר עולם.** (ג) ליחיד ולכל תשמיש חוץ מד' דברים: **לבית המים.** [א] לכביסה. אי נמי לבית מי רגלים: **גמ' ד' אמות של תפלה.** לאחר זמן: **קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא.** שאין לך ד"א כאן שלא התפללו כאן עוברי דרכים: **תני ישהה.** כדי הילוך ארבע אמות: **משום ניצוצות.** שלא יטנפו בגדיו בניצוצות שבאמתו: **במה הארכת ימים.** באיזה זכות: **כפה.** לעיף: **אסר ריתא.** (ד) מין גמי: **דתיטום בשיראי.** סתום ומכוסה במעילין. סתמום פלשתים תרגומו טמונין פלשתאי (בראשית כו): **איכלל.** כשנכנס לחופה: **[שלחן].** היו פושטות בגדיהן: **וכן למר.** אף אתה תהא מבורך לכך שמא היה עת רצון ונתקיים אף בי: **קפנדריא.** מקצר הילוכו דרך בית הכנסת: **ולא פסעתי על ראשי עם קודש.** כשהיו התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע ההולך על גבי מסיבתן לישב למקומו נראה כפוסע על ראשי העם: **ולא נשאתי** (ה) **כפי.** לדוכן לברכת כהנים לפי שהכהנים צריכין לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו (במצותיו וצונו) בקדושתו של אהרן במסכת סוטה (דף לט.):

מתנותיה

רבי יהודה סבר צד אחד ברבית מותר. קשה מאי שנא מלוה סאה בסאה דאמר באיזהו נשך (ב"מ דף סג. ושם) דאסור משום דאיכא צד אחד ברבית דשמא תייקר התבואה ויש לומר דשאני הכא דלא הוי דרך הלואה אלא בתורת מכר אתא לידיה ואכתי קשה מאי שנא ממשכן לו בית משכן לו שדה דאמר התם (דף סה:) דאפי' אמר ליה לכשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו (י) פירוש יותר ממה שהלוה אסור ואמר רב הונא בריה דר' יהושע דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה האמר צד אחד ברבית מותר והכא ליכא כי אם צד אחד ברבית דשמא לא ימכרם וגם הוי הלואה מדקאמר משכן ואפילו הכי שרי רבי יהודה וי"ל דהכתי לא דמי כלל להלואת סאה בסאה דהתם ליכא צד מכר כלל אבל הכא וגבי משכן איכא צד אחד מכר:

רבא אמר רבית על מנת (ל)להחזיר איכא בינייהו. ולרבי מאיר דמתני' סבירא ליה שהיו מתנין להחזיר שכירות בית הכנסת כשחוזרו ובהכי שרו כר' יהודה(ל):

לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה. ואפילו היכא שיש היתר גמור כגון ששהה כדי הילוך ד' אמות:

ולא כניתי שם לחבירי. אפילו כינוי דלא הוי גנאי והא דאמרינן (ב"מ דף נח:) דהמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הבא היינו בכינוי של פגם משפחה:

הניחה לו ג' (מ)(אלפים) גרבי יין. כדאמרינן הזהיר בקידוש היום זוכה וממלאים לו גרבי יין (שבת דף קיג:):

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים כו'. קשה (נ)דאדרבה היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני ונפק בת קול (ו) ואמר נלה ליך דליזכי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ד' מאה שנין אמר הקב"ה יהבו ליה הא והא (עירובין דף נד:) וי"ל דמעיקרא לא ידע כן עד לבסוף שראה שחיה כל כך(ס):

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנג ס"ט:

ב [מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הל' ד טוש"ע י"ד סימן קסד סעיף ד וסימן קעג סעיף א]:

כה ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ג טוש"ע א"ח סי' עח:

כו ד מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה יד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן צב סעיף ח:

◆

מוסף רש"י

צד אחד ברבית. רבית שאינה על ידי הלואה אלא על ידי מכר ופעמים שבאה לידי רבית (ב"מ סג.). **ועשה לו שדהו מכר.** שמשכן לו שדהו על אותו מנה וכתב לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלך (ערכין לא. וכעי"ז ב"מ שם). **בזמן שמוכר אוכל פירות.** כל אותן שנים (ערכין שם). בתוך הזמן (ב"מ שם). **לוקח אוכל פירות אסור.** שמא יגאלנה בתוך שלש ונמצא שאכלם ברבית (ערכין שם). שמא לא יבא לידי מכר שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אלו והוא אוכל פירות ברבית (ב"מ שם). **מאי בינייהו.** במאי קמיפלגי (שם). **צד אחד ברבית איכא בינייהו.** כי האי גוונא, שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא, צד הפדייה בא לידי רבית, צד המכר אינו בא לידי רבית (שם). שאם יגאלנה יהא רבית ואם לא לא יהא רבית (ערכין שם). **דכולי עלמא צד אחד ברבית.** כי האי גוונא, **אסור.** הואיל ומעיקרא בתורת הלואה אתא לידיה (שם). **והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו.** ור' יהודה דקשרי בהכי עסקינן שהתנו מתחילה שאם יגאלנה המוכר בתוך שלש יחזיר לו הלוקח הדמים מפירות שאכל וברבית ע"מ להחזיר פליגי (שם). דר' יהודה נמי לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יהא מכר יחזיר לו פירות שאכל, ואפילו הכי אסר ת"ק דנפקא אגלה קאכיל רבית ועבדיה לאיסור (ב"מ שם). **כמה ירחיק מהן.** ממי רגלים (ברכות כב:). **במה הארכת ימים.** איזה זכות בידך שהארכת ימים (סוטה לט:). **קפנדריא.** לקצר דרכו דרך בית הכנסת ליכנס בפתח זה ולצאת כנגדו, ולשון קפנדריא מפרש בגמרא (סג:) אדמקיפנא אדרי איעול בהא, עד שאני מקיף סביב השורות הללו אכנס בזו ואקצר דרכי, ודרי שורות בתים (סוטה לט.). **ולא פסעתי על ראשי עם קדוש.** שהיו יושבין התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע והנכנס ליישב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, והוא לשון מפסע ונראה כמפסע על ראשיהם לפיכך צריך להקדים או ישב לו מבחוץ (שם). **ולא נשאתי כפי.** לברך, שאכן היה (שם).

מסורת הש"ס

א) [נדרים סט"ב ילק"ש יהודה], ב) [ב"מ סג. סה:], ג) ב"מ ד' סג. ערכין דף לא. וע"ש פרש"י ותוס', ד) [שבת כט: ושם נסמן], ה) [בב"מ איתא אמר אביי לב וכו'], ו) ברכות ד' כב:, ז) סוטה ד' לט. ח) [סוטה כח.], ט) [מגלי יד], י) ס"א, כ) מוקן ע"פ דפ"ר, ל) ע"מ להחזיר רש"י שם, מ) [צ"ל מאות], נ) [צ"ל דהרי], ס) [וע"ע תוס' עירובין נד: תלוי עוד באופן אחר].

◆

תורה אור השלם

1. בְּרָב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן: משלי יד כח

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל לא הוה לי חמרא **לקידושא** וכו' ואתאי ביה יין קידושא: **(ב)** שם כי ברכתיו וכן למר. נ"ב מע"פ דלא היה שום דיוק לרב הונא בהא דהוו פדיין מנייהו עליה אפ"ה איקפד רב דשמא היה עת רצון וכדידיה הוה הדבר הלא ומתקיים דהיה מגיע לעושר גדול: **(ג)** רש"י ד"ה וחכ"א וכו' ממכר עולם **ואפילו** ליחיד: **(ד)** ד"ה אסר ריתא חגור עשב מין גמי: **(ה)** ד"ה ולא נשאתי **את** כפי לדוכן **לברך** ברכת כהנים **בלא ברכה** לפי שהכהנים: **(ו)** תוס' ד"ה שאלו וכו' בת קול **ואמרה** ליה ניחא לך דליחי **את** וכוליה דריך לעלמא דאתי או דליסופי לך חיי ד' מאה שנין **אמר דניזכו** אנא **ודראי** לעלמא דאתי אמר הקב"ה יהבו:

◆

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לבית המים (לכביסה אי נמי) תא"מ:

◆

רבינו חננאל

חבר עיר אבל יש חבר עיר תינתן לחבר עיר. כל שכן דעניי דידכן נמי עלי סמיכי. **מתני'** אין מוכרין של רבים ליחיד כו'. אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי, פי' בית הכנסת דיחיד. אימתי [שירצו] יחזירוהו דברי ר' מאיר. ואקשינן עליה ולר' מאיר היכי דיר בה והלא ריבית הוא. ואוקמה ר' יוחנן ר' מאיר בשיטת ר' יהודה אמרה. דתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר כו'. **צד אחד** בריבית, פי' אם תהיה הלואה שתים בשלש וכיוצא בה הרי זו ריבית גמורה משני צדדין גבי מלוה וגבי לוה. ושניהן עוברין. אבל העושה שדהו מכר על תנאי, גבי לוקח הוי ריבית דאי מייתי זוזיה מהדר ליה בעל כורחיה, אבל גבי מוכר לא הוי [ריבית] דאי בעי לא מהדר ליה לעולם ולא אתי לידי איסור ריבית, ואפי' מהדר ליה לא הוי ריבית אלא כשיחזיר ומן מוכח מהשתא שיחזיר ושמא לא יחזיר לעולם. וסבר לה ר' מאיר כר' יהודה דתני[א] צד אחד בריבית מותר. רבא אמר כולי עלמא צד אחד בריבית אסור, והכא בריבית על מנת להחזיר איכא בינייהו, תנא קמא סבר ריבית אפילו על מנת להחזירו כשיביא לו מעותיו אסור. ור' יהודה סבר כיון דבעידנא דמייתי ליה מעותיו מהדר ליה מאי דאכל מן הפירות שרי, דלאו ריבית דאסרה תורה הוא. **פיסקא** וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מארבעה דברים למרחץ לבורסקי לבית הטבילה לבית המים. אמר שמואל מותר להשתין בתוך ד' אמות של תפלה, והני מילי כגון בית או דרך וכיוצא בהן דלא קביעה קדושתייהו, (ל)[אבל] כגון בית הכנסת לא. ואסיקנא המתפלל מרחיק ד' אמות מהן, דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות. וכן המשתין צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות (ואחר)[וכך] יתפלל, משום ניצוצות. וכן המתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות וישתין, שכל הילוך ארבע אמות תפלה סדורה בפיו ורחושי מרחשי שפתיה. שאלו אילו כולן במה הארכו ימיהן וכו'.

ל) נראה דצ"ל כהכמ"ס דקביע קדושתי' לא וכו'.